

Артемова Л. В., д.пед.н., професор (Київський міжнародний університет)

ОБҐРУНТУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СКЛАДОВОЇ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ АСПІРАНТІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 015. ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

***Анотація.** В статті розкрито підходи до збереження національних здобутків в процесі євроінтеграції при підготовці докторів філософії зі спеціальності 015. Професійна освіта. Досліджено підходи до розроблення освітньо-наукової програми забезпечення високого рівня сучасного наукового дослідження. Створено і обґрунтовано програму зі спеціальності 015 «Професійна освіта» розраховану на виконання ЕКТС, побудовану на компетенційному підході, яка передбачає підготовку аспірантів до наукової та викладацької діяльності.*

***Ключові слова:** доктор філософії, професійна освіта, компетенції, аспіранти, науковці, викладачі, дослідження, освітня програма.*

***Аннотация.** В статье раскрыты подходы к сохранению национальных достижений в процессе евроинтеграции во время подготовки доктора философии по специальности 015 Профессиональное образование. Исследованы подходы к разработке программы обеспечения высокого уровня современного научного исследования. Создано и обосновано программу по специальности 015. Профессиональное образование, рассчитанную на использование ЕКТС, построенную на компетенционном подходе, предусматривающую подготовку аспирантов к научной и преподавательской деятельности.*

***Ключевые слова:** доктор философии, профессиональное образование, компетенции, аспирант, научный работник, преподаватель, исследование, образовательная программа.*

***Annotation.** According to European integration and at the same time preserving national achievements, the goal is to train Ph.D. specialty 015. Professional Education to develop educational and scientific program to ensure a high level of modern scientific investigation. The result is a program based on specialty 015 in the specialty "Professional Education" designed to implement ECTS built on the approach of competence, which provides training to graduate students and research teaching.*

***Keywords:** Ph.D., professional education, competencies, graduate students, researchers, academics, research, educational program.*

Вища школа постійно потребує поновлення і поповнення кадрів вищої кваліфікації. Основним джерелом їх підготовки є аспірантура. Задля реалізації Закону України Про вищу освіту 2016 року [1] стосовно підготовки кадрів вищої кваліфікації Кабінет міністрів України прийняв Постанову «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних (наукових установах)» № 261 від 23.03.2016 р. [2].

Зберігши національні здобутки і традиції в підготовці науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, Постанова приводить основну термінологію до норм світової практики.

В Постанові також є чимало прогресивних норм, умов, які характеризують тенденцію до автономізації ВНЗ та демократизації їх навчальної діяльності в зв'язку з підготовкою кадрів вищої кваліфікації. Зокрема, це реалізується в змістовій частині підготовки аспірантів – освітньо-науковій програмі аспірантури ВНЗ. Постановою передбачено відповідно до Національної рамки кваліфікацій набуття аспірантом не менше чотирьох складових, а саме наступних компетенцій:

- здобуття глибинних знань із спеціальності за якою аспірант проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку;

- оволодіння загальнонауковими компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального кругозору ;

- набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та / або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрація прав інтелектуальної власності;

- здобуття мовних компетенцій, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності.

Для реалізації зазначених умов ВНЗ мають право і можливість визначити змістове наповнення освітньо-наукової програми (навчального плану), дотримуючись рекомендованої кількості кредитів

Допустимість творчого підходу до наповнення освітньої складової наразилась на традиційні уявлення про змістову підготовку аспірантів. яка завершувалася усталеним комплектом кандидатських іспитів зі

спеціальності, іноземної мови, філософії. Багаторічний досвід підготовки аспірантів та докторантів доводить, що вказаний набір навчальних дисциплін не служить підґрунтям для досягнення аспірантом кінцевої мети – написання та захисту наукових досягнень у формі дисертації.

Відповідно до зазначеного виникла необхідність поєднання освітньої та наукової складових в навчальному процесі підготовки аспірантів зі спеціальності 015 – Професійна освіта.

Для розв'язання цієї проблеми була визначена **мета**:

Розробити освітньо-наукову програму, яка забезпечить високий рівень проведення аспірантом сучасного наукового дослідження.

Завдання дослідження:

- розробити інноваційну освітню складову (навчальний план) освітньо-наукової програми з урахуванням потреб наукового дослідження та загальноприйнятих умов професійної підготовки сучасного доктора філософії;
- реалізувати компетенційний підхід при розробці змісту освітньо-наукової програми з професійної освіти як бази для теоретичного та методичного дисертаційного дослідження.

Для реалізації мети і завдань були використані рекомендовані МОН України структури з Методичних рекомендацій «Розроблення освітніх програм» НАПН України Національний Темпус / Еразмус+офіс в Україні [3]. Ці структури базуються на обґрунтованому у вітчизняній дидактиці діяльнісному підході.

Відповідно до потреб підготовки фахівця з обраної спеціальності розроблено освітню складову (навчальний план).

План розрахований на 60 кредитів та містить 2 блоки:

- цикл професійної та практичної підготовки;
- цикл дисциплін за вибором.

Виходячи з вище зазначеного освітня складова (навчальний план) включає наступне.

В циклі професійної підготовки для здобуття «глибинних знань» зі спеціальності, за якою аспірант проводить дослідження була визначена навчальна дисципліна «Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу» (12 кредитів). Теоретичні знання та окремі компетенції аспіранти мають здобути з цього першочергового фахового курсу «Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу» [4]. Ця навчальна дисципліна має забезпечити компетентність аспірантів з основних концепцій, з теоретичних і практичних проблем, з історії розвитку професійної освіти, оволодіння відповідною науковою термінологією. Для поглиблення знань зі спеціальності в цикл дисциплін за вибором введено курс «Психологія в професійній освіті» (7 кредитів). Можливість довести набуті вміння, навички до рівня компетенцій надає їм практика. Зокрема, аспіранти відвідують, розробляють і впроваджують усі

форми навчальних занять – лекції, семінари, практичні, лабораторні, організують та спрямовують самостійну роботу студентів, беруть участь в роботі екзаменаційних комісій на іспитах та заліках. В межах педагогічної практики аспіранти проводять виховні заходи в академічній групі студентів в якості викладача, а також беруть участь в проведенні інститутських заходів.

Оскільки кінцевою метою аспірантів є наукове дослідження, то доцільно їх залучати до організації дослідницьких робіт та пошуків студентів. Аспіранти мають змогу практично перевірити власні дослідницькі вміння та аналізувати наукові матеріали студентів, поділитися з ними набутим досвідом. Одним із результатів такої наукової співпраці може бути написання тез та виступи на студентській конференції.

Така індивідуальна робота слугуватиме аспіранту для вивчення ділових, навчальних та особистих якостей студента. Фактичні знання особливостей поведінки інтересів, успішності студента придатяться аспіранту для написання об'єктивної характеристики на студента, а також кінцевих висновків і прогнозів щодо його подальшого розвитку.

В цьому ж першому циклі введено курс «Українська наукова мова» (4 кредити) [5], оскільки аспіранту потрібно буде писати дисертацію державною мовою. Як показує досвід наукового керівництва аспірантами попередніх років у них виникають труднощі в написанні тексту дисертації через недосконале володіння українською мовою, хоча вони вивчають її з першого класу і далі протягом всього шкільного навчання, а також у ВНЗ.

Навчально-освітній курс української наукової мови передбачає сучасне розуміння, призначення і роль державної української мови в суспільстві, в державі, у діяльності науковця, потребує постійного використання її і у науковому спілкуванні. Практичні та лабораторні заняття забезпечують написання наукової роботи з використанням загальнонавчаної та спеціальної стосовно професійної освіти, наукової термінології, вживання в науковій роботі фразеологізмів, мовних кліше і складних найменувань, побудови й доцільного вживання складних речень, зокрема з причинно-наслідковими відношеннями, уміння логічно групувати речення в синтаксичні єдності для аргументації, підтвердження, формування абзаців, знання архітекtonіки тексту й відповідно вміння складати його в початковий робочий план, раціонально структурувати й логічно викладати текст; уміння робити часткові й загальні висновки, виходячи з попереднього викладеного теоретичного і практичного матеріалу; оформлення таблиць, цитат та посилань на джерела; саморедагування й удосконалення тексту – усунення неточностей, повторів, стилізового різнобою, орфографічних та пунктуаційних помилок. Практичні та лабораторні заняття, а також самостійна робота аспіранта допоможуть йому підвищити власну мовленеву підготовленість та оволодіти науковою термінологією.

Третя обов'язкова дисципліна першого блоку «Іноземна мова (рівень С1)» (8 кредитів) [6]. В сучасних умовах європейської інтеграції та світової мобільності науковцям конче необхідне вільне володіння усною та письмовою, принаймні однією, а краще двома трьома іноземними мовами. Адже для наукового дослідження важливо знати наукові здобутки в світі, а також вміти ознайомити колег з результатами власних наукових пошуків у виступах та в особистому спілкуванні на конференціях, в листуванні тощо.

В першому блоці як обов'язковий визначено курс «Методика та організація роботи над дисертацією на здобуття наукового ступеня доктора філософії» (6 кредитів) [7], покликана підготувати аспіранта до теоретичного й методичного дослідження обраної наукової теми. Програма передбачає з'ясування структури та логіки наукового дослідження, зміст і методику його поетапної організації, аналіз, інтерпретацію та літературне оформлення здобутих результатів. В структурі навчального процесу з цієї дисципліни передбачено практичні та лабораторні заняття для фактичної розробки кожним аспірантом усіх складників наукового дослідження стосовно обраної ними наукової теми.

Цикл дисциплін за вибором спланований наступним чином.

Створенню психологічної бази в педагогічному дослідженні слугуватиме курс «Психологія в професійній освіті» (7 кредитів) [8]. Структура цієї дисципліни передбачає низку змістових модулів. Наприклад «Психолого-педагогічні основи професійної освіти», «Психологія професійного навчання, виховання і розвитку», та ін. Окремі теми інших модулів сформульовані так «Педагогіка як суб'єкт професіоналізації», «Особистісно орієнтоване педагогічне спілкування» тощо.

З наведених прикладів видно, що вивчення такого курсу слугуватиме широкому діапазону тем наукових досліджень з професійної освіти.

В нинішніх умовах для підготовки та оформлення дисертації важливо здобути відповідний рівень комп'ютерної грамотності. Саме тому в освітню програму було введено навчальний курс «Сучасні інформаційні технології в наукових дослідженнях» (4 кредити) [9].

Структура цього курсу передбачає навчання аспіранта виконувати дисертаційне дослідження на всіх його етапах з використанням інформаційних технологій для збору та обробки та оформлення результатів наукового дослідження. Наприклад, вивчаються програмні системи для збору, зберігання, обробки результатів експерименту в електронному вигляді; опановуються методи інформаційного пошуку наукової інформації, способи автоматизації створення багатосторінкових документів.

На практичних та лабораторних заняттях аспіранти набувають компетентності розробки методів дослідження, наприклад, анкети з допомогою веб-засобів, прийомів розробки універсальних моделей та ін.

Природно, сучасна молодь володіє комп'ютерною технікою на різному рівні. Тому цей курс допоможе їм вдосконалити власні вміння і поновити їх стосовно обраної спеціальності та теми дослідження.

Сучасний науковець і викладач має оволодіти організаційними вміннями в професійній освіті та науковій діяльності. Саме з огляду на це в освітню програму включено навчальну програму дисципліни «Менеджмент науково-педагогічної діяльності у європейському освітньому вимірі» (6 кредитів) [10]. Програма курсу вводить аспірантів у науковий апарат менеджменту науково-педагогічної діяльності у європейському вимірі. Визначено теоретичні положення та концептуальні підходи менеджменту науково-педагогічної діяльності в галузі професійної освіти. Теоретико-експериментальне підґрунтя дозволяє аспіранту опанувати дизайн компоративних досліджень менеджменту науково-педагогічної діяльності, раціональне проектування навчального плану відповідно до галузевих стандартів вищої освіти.

Практичні та лабораторні заняття дозволяють аспірантам розробляти власні індивідуальні творчі дослідницькі проекти, використовувати інноваційні та інформаційні технології менеджменту науково-педагогічної діяльності, опанувати критеріальний підхід в оцінці ефективності менеджменту науково-педагогічної діяльності, використовуючи критерії менеджменту провідних університетів країн Європи, сходу, тощо.

Економічну обізнаність і компетентність аспірантів надає навчальна дисципліна «Комерціалізація наукових досліджень» (3 кредити) [11]. Вона дозволяє з'ясувати сутність та принципи комерціалізації наукових досліджень, фінансово-економічні аспекти комерціалізації результатів досліджень. Аспіранти пізнають зміст інтелектуальної діяльності та її значення на постіндустріальній стадії цивілізаційного розвитку, сутність інтелектуальної власності, сутність та специфіку авторського права. Вони практично вивчають методи інтелектуальної власності, фінансові механізми та ризики комерціалізації наукових досліджень, трансфер наукових технологій. Така економічна підготовка допомагає майбутнім науковцям та викладачам оцінити наслідки власного індивідуального дослідження та наукових пошуків колег з економічної точки зору.

Завершує цикл професійної та практичної підготовки педагогічна (асистентська) практика (6 кредитів) [12]. Структура педагогічного процесу практики передбачає вивчення документації та роботи кафедри.

Розглянути складники педагогічної (асистентської) практики введуть аспіранта в світ багатогранної діяльності викладача.

Підводячи підсумки аналізу та обґрунтування освітньої програми зі спеціальності 015 «Професійна освіта» вважаємо, що розглянута програма спроможна повноцінно забезпечити освітньо-теоретичну та практичну підготовку майбутнього викладача і науковця в галузі професійної освіти.

Вона розроблена з інноваційними складниками, які враховують як потреби в підготовці аспіранта до наукового дослідження так і умови професійної підготовки сучасного доктора філософії з професійної освіти.

В розробці змісту навчально-наукових програм для підготовки доктора філософії з професійної освіти за розглянутою освітньою складовою (навчальним планом) застосовано компетентційний підхід як базу для наукової діяльності в теоретичному і методичному дослідженні з професійної освіти.

Можна спрогнозувати, що розроблені за цим планом освітні програми на основі компетенційного підходу дозволяють підготувати аспірантів як теоретично так і практично до наукової та викладацької діяльності. В процесі вивчення розглянутої освітньої програми передбачено з'ясування її ефективності та результативності для підготовки аспірантів за розробленими критеріями та показниками, зокрема визначеними компетенціями. В подальшому плануємо проаналізувати структуру та зміст конкретних програм навчального плану стосовно їх готовності до підготовки науковця і викладача.

1. Закон України Про вищу освіту 2016 року. – 10 с. **2.** Постанова «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних (наукових установах)» N 261 від 23.03.2016 р. – 12 с. **3.** Методичні рекомендації «Розроблення освітніх програм» НАПН України Національний Темпус / Еразмус+офіс в Україні. – Київ : 2014 – 119 с. **4.** Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу. Київ : КиМУ, 1916. 20 с. **5.** Українська наукова мова. – Київ : КиМУ, 2016. – 22 с. **6.** Іноземна мова (С1). Київ : КиМУ, 2016. – 61 с. **7.** Методика та організація роботи над дисертацією на здобуття наукового ступеня доктора філософії. – Київ : КиМУ, 2016. – 24 с. **8.** Психологія в професійній освіті. – Київ : КиМУ, 2016. – 19 с. **9.** Сучасні інформаційні технології в наукових дослідженнях. – Київ : КиМУ, 2016. 17с. **10.** Менеджмент науково-педагогічної діяльності у європейському освітньому вимірі. – Київ : КиМУ, 2016. – 26 с. **11.** Комерціалізація наукових досліджень. – Київ : КиМУ, 2016. – 18 с. **12.** Педагогічно (асистентська) практика. – Київ : КиМУ, 1916. – 23 с.

Рецензент: